

Звернення Президента України до Верховної Ради України у зв'язку з Посланням Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2001 році"

Шановні народні депутати!

Подаючи до Верховної Ради згідно зі ст. 106 Конституції України Послання "Про соціально-економічне становище України у 2001 році", насамперед хочу привітати вас з обранням до вищого законодавчого органу нашої держави.

Виступав і буду виступати й надалі за тісну конструктивну співпрацю між законодавчою і виконавчою гілками влади в Україні. У цьому запорука успішної реалізації завдань соціально-економічного розвитку, зростання добробуту народу, демократизації суспільного життя, зміцнення міжнародних позицій та піднесення авторитету України у світі.

Верховна Рада нового скликання розпочинає свою роботу за принципово нових умов, відмінних від попереднього періоду соціально-економічної ситуації. Ключовим підсумком останніх двох років стало **подолання тривалої руйнівної економічної кризи, яка сягає своїм корінням та причинами ще в часи радянської системи**. Під її дією в 1990—1999 рр. обсяг валового внутрішнього продукту зменшився на 59,2%, промислової продукції — на 48,9, сільськогосподарської — на 51,5%. Значно скоротилися реальні доходи населення.

Найвідчутніших утрат українська економіка зазнала на початку перехідного періоду у 1991—1994 рр. (обсяг ВВП скоротився на 45,6%, промислового виробництва — на 40,4, сільськогосподарського — на 32,5%). Повністю розбалансованими виявилися грошова та фінансова системи. Рекордними були темпи гіперінфляції, яка в 1993 р. досягла 10256%, дефіцит державного бюджету покривався грошовою емісією Національного банку.

Потрібно було п'ять років напруженої роботи, щоб поступово вивести українську економіку з цього катастрофічного стану. Результати політики, яка при цьому проводилася, втілені **у високих темпах економічного зростання, стабільності національної грошової одиниці, позитивних зрушеннях у сфері життєзабезпечення населення, поступовому піднесенні його добробуту. У 2000—2002 рр. Україна ввійшла за темпами зростання економічних показників до лідируючої групи країн:** обсяг ВВП зріс па 9,1%, промислового виробництва — на 14,2, сільськогосподарського — на 9,9, наданих послуг — на 23,9%.

Позитивні результати 2001 р. не обмежуються лише кількісними параметрами зростання.

Цей рік можна назвати і **першим роком принципів якісних зрушень**. В Україні здійснено перехід до інвестиційної моделі розвитку та зростання: збільшення ВВП відбувалося в умовах сповільнення темпів інфляції, відсутнього пожвавлення інвестиційного процесу. Намітилися позитивні структурні зміни — збільшення випуску продукції кінцевого виробництва, зокрема машинобудування, легкої та харчової промисловості. Економічна динаміка супроводжувалася скороченням офіційного безробіття. Уперше за останні роки випереджаючими темпами зростала реальна заробітна плата, окреслилася тенденція розширення внутрішнього ринку та зниження рівня тонізації економіки. Забезпечено позитивне платіжне сальдо, зменшення державного боргу та нарощування валових валютних резервів держави.

На економічних підсумках року позначилася **результативність реформ**, зокрема досягнення критичної маси приватної власності та перехід до грошової приватизації, реформування земельних відносин, реструктуризація значної частини підприємств, поліпшення їх менеджменту, адаптація до ринкової кон'юнктури. Відображенням і синтезуючим показником цих процесів є прискорене **підвищення продуктивності** праці, зокрема в промисловості. За даними Держкомстату, за п'ять останніх років (1995—2001) вона зросла в промисловості на 74,5%, у т. ч. у 2001 р. — на 18,6%. Це більш як утричі перевищує темпи 1985—1990 рр. (21,1%). Причому нинішній рівень продуктивності праці в промисловості на 19,8% перевищує показник докризового 1990 р.

Перед Верховною Радою та Кабінетом Міністрів, місцевими органами виконавчої влади та самоврядування стоїть завдання — **забезпечити у 2002-му і наступних роках необхідні передумови для закріплення позитивних зрушень і виведення економіки на траєкторію сталого зростання**. Ідеться про стабільний щорічний приріст на рівні 5—6% ВВП. Такі темпи потрібні для прискореного піднесення соціальної сфери, життєвого рівня людей, передусім малозабезпечених.

У цьому контексті зусилля Уряду та новообраної Верховної Ради **мають спрямовуватися на подолання нинішніх суперечностей у бюджетному механізмі**. Хронічна незбалансованість і низька ефективність державних фінансів, що зберігаються і за умов економічного зростання, **породжені системними помилками бюджетної політики, її суто фіскальною сутністю**.

Насамперед потребує істотного перегляду сама логіка формування державних фінансів, якої до цього часу дотримувалися Уряд та Верховна Рада. Слід виходити з того, що в основу вирішення фінансових проблем держави має бути покладене **першочергове зміцнення фінансів суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб та домашніх господарств**. Досвід усіх попередніх років переконує, що без цього не дадуть належного ефекту будь-які дії правового, економічного чи адміністративного характеру, спрямовані на вирішення проблеми бюджетних надходжень. Зміцнити фінансову систему лише заходами "згорити" неможливо.

Необхідно **рішуче йти на послаблення податкового тиску, забезпечувати реальний захист платників податків, максимально спрощувати процедури податкового адміністрування, запроваджувати податкове стимулювання інноваційної діяльності та нагромадження капіталу**. Альтернативи такій політиці просто немає. Верховна Рада покликана без зволікань розглянути весь комплекс питань, пов'язаних з удосконаленням податкового законодавства.

Досвід проведення реформ також підтверджує життєву важливість для економіки та держави надійної грошової стабілізації. Цю роботу треба продовжувати наполегливо і послідовно. **Міцна грошова одиниця має і надалі залишатися визначальним атрибутом національного ринку, виміром та індикатором** його інвестиційної привабливості, ефективним засобом підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, основною гарантією припинення відпливу з України капіталу, збереження та нагромадження доходів населення. Уряду і Національному банку необхідно за підтримки парламенту активізувати зусилля для забезпечення таких чинників зміцнення гривні, як **бездефіцитність державного бюджету, зменшення боргової залежності держави, особливо зовнішньої**. Вважаю також, що після реалізації програми розширеного фінансування потрібно переглянути систему і практику відносин з МВФ, обмеживши їх безкредитними консультативними угодами.

Вузьким місцем національної економіки є орієнтація переважно на обслуговування зовнішнього попиту. Це посилює її вразливість, залежність від світової економічної кон'юнктури і ставить під сумнів можливість стійкого зростання. Не на користь економічним інтересам України **висока питома вага експорту продукції проміжного споживання з низькою доданою вартістю**.

Усе це потребує прискореного утвердження комбінованої моделі економічного зростання, збалансованої за внутрішньою та зовнішньою спрямованістю за пріоритетності внутрішнього споживання, відчутного нарощування його частки у структурі ВВП.

Останнім часом Україна активізувала зусилля на шляху до членства у Світовій організації торгівлі (СОТ), що істотно розширить експортні можливості вітчизняних товаровиробників, прискорить визнання у США та країнах ЄС повного ринкового статусу економіки України, дасть змогу усунути вияви дискримінації щодо нашої держави в торговельній практиці. Водночас Уряд має опанувати **механізми захисту внутрішнього ринку, що застосовуються згідно з правилами СОТ**: гнучкі підходи в застосуванні мита та акцизів, стандартів і технічних норм на імпортовану продукцію, сучасні системи її сертифікації, квотування та ліцензування; санітарно-ветеринарні норми і заходи екологічного характеру. Є і багато інших апробованих засобів захисту внутрішнього ринку, які в Україні застосовуються дуже мало або не практикуються взагалі.

Настійною вимогою часу є перехід вітчизняної економіки на **інноваційний шлях розвитку**, підвалини якого закладаються і зміцнюються в процесі структурної перебудови. Це масштабне і складне завдання, яке **не може здійснюватися виключно ринковими інструментами. Потрібне активне державне стимулювання, яке органічно поєднуватиме як ринкові, так і адміністративні механізми**. Держава має перш за все відчутно підвищити рівень фінансування науки як шляхом збільшення бюджетних видатків на ці цілі, так і створенням умов для залучення в науково-технічну сферу небюджетних асигнувань. Якщо в кризовий період її можливості тут були вкрай обмеженими, то тепер є передумови для відчутної зміни ситуації.

Прогрес людства на сучасному етапі визначається, головним чином, рівнем **людського потенціалу, його розвитку, захисту інтелектуальної власності, глибиною інтеграції науки та освіти**. За всіма цими параметрами Україна має досить потужний потенціал, і використовувати його треба якомога повніше й ефективніше з максимальною віддачею.

Уряд і Верховна Рада повинні забезпечити для цього всі можливості, у тому числі і бюджетні передумови.

У **соціальній сфері** має проводитися сильна і цілеспрямована державна політика, основні завдання якої — реальне забезпечення **розвитку прав і свобод людей, гідного рівня їхнього життя, утвердження середнього класу** як основи політичної стабільності та демократизації суспільства, **істотне обмеження процесів матеріального розшарування** населення та масштабів бідності. Від посилення соціальної спрямованості курсу реформ треба переходити до **перетворення соціального чинника в безпосередній і дієвий інструмент прискорення економічного зростання, зміцнення порозуміння і злагоди в суспільстві**. Позитивні зрушення в соціальній сфері, досягнуті у 2000—2001 рр., слід закріпити, зробити необоротними. Водночас у цій роботі не можна допускати шлужного форсування, забігання вперед. Кожен крок у соціальній сфері має суворо співвідноситися з реальним станом економіки, її можливостями.

Новому складу Верховної Ради треба врахувати уроки з досвіду своїх попередників, які не спромоглися прийняти законодавчі акти для започаткування в Україні повномасштабної пенсійної реформи. Дальше зволікання з її проведенням несе в собі такі серйозні загрози, як збільшення ставок пенсійних внесків, введення додаткових платежів та посилення навантажень на економіку. Пакет законів, від яких залежать проведення та завершення пенсійної реформи, має бути ухвалений уже в цьому році. І такою ж фундаментальною передумовою успіху в цій справі є розв'язання іншої базової соціальної проблеми — збереження досягнутих **у 2001 р. випереджаючих темпів зростання заробітної плати**.

Пройшовши найскладніший етап реформування земельних відносин та виробничої сфери АПК, ми водночас ще дуже мало зробили для **соціального облаштування села**. Значну частину фінансових витрат на ці цілі може і повинна взяти на себе держава. Потрібно виходити з того, що **глибоко реформований аграрний сектор**

здатний стати не лише важливим джерелом накопичення капіталу, а й базою розширення внутрішнього ринку, формування середнього класу, зміцнення політичної та соціальної стабільності.

Складні і відповідальні завдання післякризового етапу розвитку української економіки та соціальної сфери потребують істотного прискорення та поглиблення **адміністративної реформи, одним з результатів якої має бути утвердження в Україні цілісної системи державного планування та прогнозування.** Багато проблем можна розв'язувати значно легше, ефективніше і з меншими втратами, якщо буде створено надійну систему перспективного прогнозування, науково обґрунтованих передбачень. Це дасть змогу уникати помилок і непередбачуваних наслідків, сприятиме концентрації на пріоритетних напрямках матеріальних, людських та фінансових ресурсів.

Практика державного планування та прогнозування потрібна насамперед в інтересах прискорення розвитку економіки, осмисленого та ефективного використання її конкурентних переваг, випереджаючого розвитку найперспективніших галузей, які визначають рівень науково-технічного прогресу в державі, її роль і місце за цим критерієм у світовому співтоваристві.

Своїм Указом я створив Державну комісію з питань стратегії економічного та соціального розвитку, а також визнав за необхідне опрацювати таку стратегію на 2002—2011 рр. як у загальнодержавному масштабі, так і в розрізі основних галузей та регіонів.

Основним змістом і спрямуванням, системним епіцентром нової економічної стратегії має стати **створення реальних передумов для вирішення основного геополітичного завдання нашої держави — набуття спочатку асоційованого, а потім повного членства в Європейському союзі.** Це диктує якісно нові вимоги передусім до нашої внутрішньої політики, покликаної утвердити в Україні європейську модель економічних та соціальних перетворень, загальноприйняті в розвинених державах стандарти науково-технічного прогресу, рівня і якості життя населення, демократії, гуманітарного розвитку, основні засади громадянського суспільства. Стратегія європейського вибору має розглядатися і як важливий стимул прискорення системних реформ, піднесення політичної та соціальної активності громадян.

Окреслюючи завдання післякризового періоду та ступінь участі в їх реалізації владних структур і органів місцевого самоврядування, я виходжу з того, що після парламентських виборів в Україні склалися принципово нові суспільно-політична ситуація та морально-психологічна атмосфера. З'явилися реальні надії на консолідацію суспільства, яка сьогодні вкрай необхідна, на посилення конструктивного компонента в стосунках між гілками державної влади, підвищення їх політичної відповідальності за стан справ у державі та суспільстві. У людей зростають упевненість у завтрашньому дні, віра в майбутнє. На всіх нас, і насамперед на Президента, Верховну Раду і Кабінет Міністрів, покладається висока місія — виправдати ці сподівання. Переконаний, що за доброї волі та спільних зусиль вона нам цілком під силу.

Л. КУЧМА

Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2001 році". — Офіц. вид. — К., 2002. — С. 3-6.